

както и го доказа за повече от четири десетилетия тезисната, догматичната соц. и по нашенски авангардистка критика, поезия и проза.

Разбира се: има и изключения, но те са колкото върха на нокът, а и никои не ги зачете за върхове – срутваше ги в низини, дъна на вражески окопи от фронта на идеологическата диверсия.

Но човек и без да иска, може да постигне онова, което не иска. Де да знам: накрая току-виж, че и аз не само съм намерил под вола теле, но и телето вземе да ми измучи в ухото и после цял живот ще го гоня по баирите.

28 септември 1992 г.

КОГАТО НЯМА ЧУДЕСА

Да си мисли човек, че може да направи нещо за човечеството, за всички, това е израз на вулгарността на човешкото сърце.

И.Бродски

Необяснимо е сърцето на поета. Пред загадката му не може да не си стъписан. Хем искаш да прекрачиш – хем не смееш. На всинца ни се струва – и ни се иска – поетът да бъде съден по други закони.

Неговата автономна неприкосновеност, убедеността ни, че той стои над всички, идва още от романтизма: поетът е изключително същество, той е над нещата, той е повече от обективния свят.

Романтизмът му извоюва аксиоматична привилегированост и вечна прошка в очите на просветените и нерядко от тази привилегия се ползуваха и хора, които не бяха поети, а истинските поети властта тълка и унижава многократно, само защото не ѝ се поддадоха.

Така неподатлив на всяка официална власт е и Вапцаров.

Преди 9.IX. не е минавал за поет нито сред своите, нито сред официалните. В самопризнанията си плахо и простодушнo вмъква факти и случки, от които следователят (а по-късно и съдиите) би трябвало да заключи, че и той е поет.

Те, разбира се, не са длъжни да разбират и от поезия, както е при всички следователи по света. Те не могат да махнат с ръка – "абе той е поет", и да му опростят конспиративната дейност. И за тях (както и за събратята им след 9.IX.) поет е този, който официално е признат за поет. Вапцаров не е бил. А всъщност тъкмо той е бил поетът. Ако не беше "победила революцията" след 9.IX., как ли щеше да бъде гледано на него?

Трудно е да се отговори, но при всички случаи нямаше да е така, както беше.

И след 9.IX. той пак не бе видян сам по себе си; официалното признание някак си уби неофициалното у него; революционерът, конспираторът придадоха значения на поезията му, които тя не носеше. Както е трудно да очистиш личността му от наслоенията на идеологията, така трудно е да очистиш от тях и поезията му. Те вмениха уродливи представи във всеки от нас и днес се караме помежду си като цигани кое е право и кое е криво, сякаш в един човек не могат да са събрани и двете.

Много са паметниците и картините, които ни представят Вапцаров непоклатим монолит, а душата на поета (видимо е от всичко дотук) ги разпуква. Уж нежна и крехка, а разцепва камъка и бронза, защото "простата човешка драма" винаги е много по-сложна. Дваж и триж по-сложна е драмата на истинския поет, дори неосъществен докрай.

Какво ли не може да надrobi на човека поетът в него! Сърцето тегли тялото по пътища, които тялото не всякога издържа. Сърцето разбунва душата и материята се устремява подире ѝ. Сърце, вяра, душа, повлекли след себе си плътта; стремление на една звезда, подир която материята се изтегля в неукротима готика; една звезда – последвана от милион звезди; като млечен път, разсипал звездните кристали на устрема – парещите късове на материята, опитала се да се превърне в дух; златни следи на мечти и разочарования, на възходи и падения, на радост и страдания. Може би такъв трябва да е истинският паметник на Вапцаров.

Как ли се е мятала душата поетова, хваната в мрежите на професионалните конспиратори, и оттам – в мрежите на полицията! И да иска – няма сили да се отплете. Едно си предполагал – друго се е получило. Още повече, че никой не ти е виновен, дори да е виновен, защото изборът в края на краищата си е твой.

Спомням си напътствието на жена ми в първия ден, когато "потеглих" към архива: "И да внимаваш с Вапцаров."

Като съдя по противоречията, в които изпадах (не ги и крия – личат от текста), мисля, че внимавах. Но доколко е "внимавал" Вапцаров? "Внимавал" ли е въобще Вапцаров?

И можел ли е да "внимава"?

Човекът постоянно е изненадван от себе си, той следва собствено си предназначение, на което авторът винаги е друг.

Бог? Съдба? Предопределеност?

И както е винаги: изводите, извлечени от опита ни, са най-непотребни на самите нас. Всяко познание е неприложимо тъкмо за онзи, който го е изстрадал. Страданието е само средство, платена цена, а "ползността" – тя е за другите. И то само като духовно пространство,

защото собствената ти природа отхвърля в мига на осъществяването си дори онова, пред което се прекланя и благоговее.

И няма по-страшна самотност!

Човек наистина е "сам върху сърцето на земята, пронизан от единичък слънчев лъч" (Куазимодо), само че освен неусетно вечерта пада за всеки, когато си избере сама – ту сутрин, ту по обяд, ту вечер. Или пък: може би ние я "избираме" с всичко, предварително заложено у нас, определящо поведението ни.

Рано е "паднала" Вапцаровата вечер, макар "за него – Живота – направил бих всичко".

В поетичното си въображение можеш да летиш и във "взривна ракета, самичък", но тук, на земята е изпитанието.

Едно е Живота, друго – собственият ти живот.

Той е проверка на всички илюзии, мечти, представи, желания и копнежи. За собствения си живот се бориш със зъби и нокти.

Подробните самопризнания на Вапцаров са и собствената му изповед, голата му душа, останала без опорите, които си е създал сам и които са му създали околните. Всяка изповед е и подсъзнателна молба за милост, за съчувствие. Какво освен разбиране търси всяка откровеност, всяка изповед. А какво освен съчувствие е всяко разбиране?

Не за това ли най-трудно прощаваме на ония, които са ни видели слаби, на които поради слабост сме се разкрили до дъно. Има ли понижително чувство, по-голяма гузност от гузността след изповедта ни пред другия, пред чуждия? Има ли по-голямо себепрезрение?

И като не можем да си простим – не прощаваме и на онзи, пред когото сме се открили. Така погребният ни съчувстващ вместо обичан ни става омразен.

Безмилостно жестока е борбата, но – вътре – в човека, после – между самите човеци и чак тогава – между класите и идеите.

Вапцаров би трябвало да е изживял етапите на тази борба. Ако е така, то той според мен някак си ги е прескочил, не ги е забелязал. Други са били неговите учители, на друго са го учили. И като човек, и като поет той е бил тяхна жертва още приживе (няма как да не бъде и след смъртта си!). Неговите учители са и неговите мъчители.

Вапцаров е изгубил двубоя с живота.

Изгубил е и двубоя със следователя.

Оставал му е последният двубой – на идеите. И той го е "разрешил" според тогавашния идейно-политически модел, персонифицирал е чрез него всичката енергия на страданията си.

Не само по негово време – а доскоро – бе живо интернационалното клише: "Бой последен е този..."

И как борбата да не е безмилостно жестока.

Но между кого?

Между по-голямото и по-малкото зло, между две единоръчници – комунизъм и фашизъм. Средствата (насилие) и целите (тотален обхват на обществото и личността) им са еднакви.

Закономерно е: "Какво тук значи някаква си личност."

И все пак: как така "Какво тук значи някаква си личност"? Личността значи всичко. Без нея няма общество, няма човек, няма и поет.

Личността може да е нищо за азиатското съзнание, но за европейското тя е всичко. Всичко е тя и за българина – не само в църквите (и най-малките) стоят имената на ктиторите. Тях ще ги видим (изписани или издълбани) по възрожденските училища, манастири, обществени сгради, къщи, дори чешми. Българинът, европейецът са индивидуалисти. Анонимността е азиатско явление, на което не случайно така добре прилегна тоталитаризмът. Нещо повече – изобрети го.

Подир "жестоката борба", подир курбана на личността, оставало е самоуспокоението самоутешение: "но в бурята ще бъдем пак със тебе, народе мой..."

Вече стана дума, че у нас буря е нямало.

Друг е въпросът, че животът не е могъл да не се промени. Световното разместване на пластовете е като общоконтинентално земетресение – няма как да не се наука и твоята земя. Зависи обаче къде е мястото на епицентъра...

"Борбата е безмилостно жестока..." Вапцаров пише през април. Но в стихотворението няма и следа от вътрешната му борба, от борбата всеки срещу всеки. А тя е била.

Ако трябва да ѝ "направим хронология", би изглеждала така:

15.III. – първият ден на саморъчните показания. Още в началото той споменава истинското име на Атанас Романов. Малко подир това и до края Романов "присъствува" с псевдонима си Стоян. Това говори за объркване, за смуг в душата на Вапцаров.

Всички ония от конспиративната организация, които са "над него", той представя с псевдонимите: ония, които са "под него", с истинските им имена: Мл.Исаев, К.Николов, Ст.Сотиров, Ал. и М.Междуречки, Ив.Димитрова, хората, свързани с варненските му пътувания и др. Не споменава истинските имена на ония, с които се е срещнал еднократно и е нямало как да знае. Кой са Васил, Стоян, Кирчо, Стареца, Йосиф и пр. е знаел много добре, но ги прикрива, защото такива са партийните конспиративни указания, пък и (освен Минчев

и Романов) те не са още заловени. Със заловените е имал очни ставки, нямало е как да отрича.

На 23 или 24.III. (вече е задържан) идентифицира Масларов.

На 2.IV. подписва въпросника за установяване на самоличността му.

На 3.IV. началникът на Държавна сигурност Н.Гешев и началникът на отделение "А" Л.Димитров (следовател на Вапцаров) изпращат арестантската преписка до прокурора на Военнополевия съд.

Преписката е заведена при прокурора с дата 8.IV.1942 г.

Ето и пълният ѝ текст:

До г.Прокурора при военно полеви съд

Т У К

На №№1471, 1658, 2054, 2061, 1692, 1782, 1510, 1506 и 1490.

Към №№ II-A-438, 445, 465, 466, 493, 468, 537, 591 и 606.

Представям Ви, Господин Прокуроре, арестантска преписка № 15216 прошита, номерована и подпечатана, съдържаща 439 листа, за долуизброените лица, уличени в комунистическа дейност:

1. НИКОЛА ИВАНОВ ВАПЦАРОВ
2. ГЕОРГИ ИВАНОВ МИНЧЕВ
3. ПЕТЪР ИВАНОВ БОГДАНОВ
4. АТАНАС ДИМИТРОВ РОМАНОВ
5. ИВАН НИКОЛОВ МАСЛАРОВ
6. ГЕОРГИ СТЕФАНОВ ГАНЕВ
7. НИКОЛА ПАВЛОВ КОЛЕВ
8. ПАРАСКЕВА НИКОЛОВА ПАВЛОВА
9. ВАСИЛ СТОЯНОВ ПРИСАДАШКИ
10. КИРИЛ НИКОЛОВ ГЕОРГИЕВ
11. Д-р ЛАЗАР БОЖИНОВ ДИМИТРОВ
12. МЛАДЕН ИСАЕВ МЛАДЕНОВ
13. ИВАНКА СТОЙКОВА ДИМИТРОВА
14. НЕША ДРАГИЕВА ДЖАНГАЗОВА
15. КИРИЛ ПАВЛОВ КИРЯКОВ
16. ЙОРДАН ИВАНОВ ПОПОВ
17. КЪНЧО НИКОЛОВ ИВАНОВ
18. АДРИЯН ДИМИТРОВ ПЕТРОВ
19. ПАВЕЛ ПЮЦЕВ ШАТЕВ

20. АЛЕКСАНДЪР ГОЦЕВ МЕЖДУРЕЧКИ
21. МАРА АЛЕКСАНДРОВА МЕЖДУРЕЧКА
22. БОРИС ИВАНОВ ВАПЦАРОВ
23. ЕЛКА ПЕЙЧЕВА ПЕЙЧЕВА
24. ХРИСТО ДИМОВ ТОДОРОВ БРАТОВАНОВ
25. ТАТЯНА БОРИСОВА КОПЧЕВА
26. НЕВЕНА КИРЧЕВА РУСАНОВА
27. КИРЧО АНГЕЛОВ РУСАНОВ
28. АТАНАС ФИЛЕВ НЕДЕЛЧЕВ
29. ДИМИТЪР ГЕОРГИЕВ МАЛЕВ
30. НИКОЛА ДАЧЕВ ПЪРВАНОВ
31. ЕНЧО ИВАНОВ СТАТЕЛОВ
32. ДЕНЮ ВАСИЛЕВ ВЪЛЧАНОВ
33. ДИМО ЦОНЕВ ДИМИТРОВ
34. НИКОЛА РУСЕВ СТОЯНОВ
35. ГЕОРГИ ЦАКОВ НАЧЕВ
36. ТИНКА ДАНЧЕВА БАКАЛОВА, по мъж Ценова Начева
37. ИВАН ДИМИТРОВ МУРДЖЕВ
38. ВЪТЮ ДИМИТРОВ МУРДЖЕВ
39. КСАНТА ИВАНОВА БАЙЧЕВА
40. МАГДА ГЕОРГИЕВА (Гоцева) АНТОНОВА
41. КРЪСТИНА КОНСТАНТИНОВА КАМБОСЕВА
42. МИТКА ЛАЛОВА ПЕЛОВА
43. МЕТОДИ ТОДОРОВ АПОСТОЛОВ
44. АЛЕКСАНДЪР РАЙКОВ АЛЕКСИЕВ
45. ТРАЯНКА АНГЕЛОВА ИВАНОВА

От произведеното дознание се установява, че някои от горните лица са били членове на Централния минно-подривен комитет към Централния комитет на Комунистическата партия, задачите на който са били да организира бойни комунистически групи, които имат за задача да прекъсват телеграфни и телефонни линии, да изхвърлят влакове, да разрушават мостове, да подпалват бензинови и маслени складове и цистерни, да се снабдяват с оръжие и да се готвят за въоръжено въстание. Други са устройвали в квартирите си срещи на ръководни комунистически функционери, служили са за явки, с помощта на които същите комунистически функционери са се свързвали помежду си, за да вършат своята разрушителна дейност срещу държавата, укривали са в квартирите си нелегални комунистически функционери, дошли в България от СССР с подводница, и са служили за

СЪВЕТЪТЪ НА КУРНОСТИ
№ 12
Иван, 7 IV. 1942 г.

До г. Прокурора на военна
полева съд.

3/2 ДУКЪ 136
Кле

№ 1471, 1658, 2054, 2061, 1892, 1782, 1510, 1506 и 1490.
№ 4, 9, 11, 4, 438, 443, 465, 466, 493, 468, 537, 561 и 566.

Представя Ви, Господине Прокуроре, арестантска връзка
и проекта, номерация и допълнения, събрани от 439
лица, за доуездирстване лица, участвали в комунистически дей-
ности:

1. НИКОЛА ИВАНОВ ВАПЦАРОВ.
2. ГЕОРГИ ИВАНОВ ИЛИЕВЪ.
3. ДЕТЬРЪ ИВАНОВ БОДАНОВЪ.
4. АТАНАСЪ ДИМИТРОВЪ РИЖАНОВЪ.
5. ИВАНЪ НИКОЛОВЪ МАСЛАРОВЪ.
6. ГЕОРГИ СТЕФАНОВЪ ГАВРИЪ.
7. НИКОЛА ДАВЛОВЪ КОЛЕВЪ.
8. НАРАСЪ ВЛАДИМІРОВА ДАВЛЕНА.
9. ВАСИЛЪ СТОЙКОВЪ ПРИСАДАНКИ.
10. КИРИЛЪ НИКОЛОВЪ ГЕОРГИЕВЪ.
11. Д-ръ ДАЗАРЪ БОЖИВОВЪ ДИМИТРОВЪ.
12. ИЛАРИЯ ИСАЕВЪ ИЛАРИЯВЪ.
13. ИВАНКА СТОЙКОВА ДИМИТРОВА.
14. НЕЛА ДРАГКЕВА ДИАНДАЗОВА.
15. КИРИЛЪ ПАВЛОВЪ КИРИКОВЪ.
16. ЙОРДАВЪ ИВАНОВЪ ПОПОВЪ.
17. КВЧО НИКОЛОВЪ ИВАНОВЪ.
18. АДРИАНЪ ДИМИТРОВЪ ПЕТРОВЪ.
19. НАНДЪЛЪ ПОПОВЪ МАТЕРЪ.
20. АЛЕКСАНДЪРЪ ГОЦЕВЪ МЕХЛУРИККИ.
21. МАРА АЛЕКСАНДРОВА МЕХЛУРИКА.
22. БОРИСЪ ИВАНОВЪ ВАПЦАРОВЪ.
23. ЕЛКА ВЕЛЧЕВА ВЕЛЧЕВА.
24. ХРИСТО ДИМОВЪ ТОДОРОВЪ БРАТОВАРОВЪ.
25. ТАТЯНА БОРИСОВА КОПЧЕВА.
26. НЕВЪНА КИРИКОВА РУСАКОВА.
27. КВЧО АБЕЛЛОВЪ РУСАКОВЪ.
28. АТАНАСЪ ФИЛИПЪ ИЛИЯШЕВЪ.
29. ДИМИТЪРЪ ГЕОРГИЕВЪ МАЛЕВЪ.
30. НИКОЛА ДАЧЕВЪ СЕРВАНОВЪ.
31. ЕНО ИВАНОВЪ СТАТЕЛОВЪ.
32. ДИМО ВАСИЛЕВЪ ВЪДУЧАНОВЪ.
33. ДИМО ПОПОВЪ ДИМИТРОВЪ.
34. НИКОЛА РУСЕВЪ СТОЙКОВЪ.
35. ГЕОРГИ ДАКОВЪ НАУЕВЪ.
36. ЕЛКА ДАНЧЕВА БАКАРОВА, от мъж Цетова Начева.
37. ЕЛКА ДИМИТРОВЪ МУРТЕВЪ.
38. ЕЛКА ДИМИТРОВЪ МУРТЕВЪ.
39. КСАТИ ИВАНОВА ВАНЧЕВА.
40. НАСЛА ГЕОРГИЕВА/Гоцева/АВТОНОВА.
41. ЕРЪСТИНА КОВСТАТИНОВА КАМЪСЪЕВА.
42. МИТКА ДЪЛОВА ПЕРОВА.
43. МЕТОДИ ТОДОРОВЪ АНОСТАНОВЪ.
44. АЛЕКСАНДЪРЪ РАМКОВЪ АЛЕКСИЕВЪ.
45. ТРАЙКА АБЕЛЛОНА ИВАНОВА.

Отъ искрено честото досъзнание се утвърдило, че никой отъ гор-
лять лица не бил членове на Централни или по-популярни комитети,
къмъ Централни комитети на Комунистическия фронтъ, както и на
които не бил да организира собствени комунистически групи, които иматъ
за целъ да прекъснатъ телеграфни и телефонни линии, да извършатъ
нападения, да разрушаватъ мостове, да подпалватъ селища и послед-
но скръбно и изолетивно, да се свързватъ съ оръжия и да се по-
пятъ да поразеждатъ войските. Други се утвърдили на кватирки в
среда на различни административни функции, служели си отъ имен-
но съпомоща на който даватъ комунистически функции, или си са съ-

- 2 -

137

свържи помежду си, да вършат своята разрушителна дейност срещу държавата, укривали са в квартирите си велегални комунистически функционери, дошли в България от СССР с подводница и са служили за адресенти на писмата на Централния минно-подривен комитет при ЦК на КП. Някои от гореизброените лица са разбивания чужда валута в български пари, които са прелали на ръководните лица от ЦК на КП и са укривали един радио-предавател.

За идването на саботьори от СССР с подводница и с какви задачи са изпратени в България, подробно показаване са дали от Васил Вълчанов Додев, които са приложени към дознанието, което се намира във Военно полевия съд.

Протоколите за обиск с описаните в тях материали са подшити в отделно досие, съдържащо 125 листа. Към същите протоколи са прилагани по няколко екземпляра от позивите, а другите остават в архивата при Дирекция на полицията.

Лицата остават в ареста на Дирекцията на полицията - на Ваше разпореждане.

- Приложения: 1/ Арестантска преписка № 4526
 2/ Досие с протоколите за обиск.
 3/ Списък на материалите, поставени в пакети, упоменати в протоколите за обиск.
 4/ Сумата 11600 (единадесет хиляди шестотин хиляди) лева, по протокола за обиск на Лазар Вожничов Димитров.

НАЧАЛНИКЪТ Д. СИГУРНОСТЪ: *[Signature]*

НАЧАЛНИКЪТ ОТДЕЛЕНИЕ "А": *[Signature]*

адресанти за писмата на Централния минно-подривен комитет при ЦК на КП. Някои от гореизброените лица са разменили чужда валута в български пари, които са прелали на ръководните лица от ЦК на КП и са укривали един радио-предавател.

За идването на саботьори от СССР с подводница и с какви задачи са изпратени в България, подробно показания са дадени от Васил Вълчанов Додев, които са приложени към дознанието, което се намира във Военно полевия съд.

Протоколите за обиск с описаните в тях материали са подшити в отделно досие, съдържащо 125 листа. Към същите протоколи се прилагат по няколко екземпляра от позивите, а другите остават в архивата при Дирекция на полицията.

Лицата остават в ареста на Дирекцията на полицията - на Ваше разпореждане.

ДОЗНАНИЕ

по преписка

вх. №

отъ

19

год.

Протоколъ за разпитъ

19

год.

Подписаната

съставява настоящия протоколъ, като разпитва лицата.

Именуванъ се Людмила Ивановна Витурова родена на 24 II - 1909 г. в гр. Балкан, азбука на гр. Лаврентий Кимель, 37 Белевската ул., родена в гр. Мелен, десниданъ, момичина, държи професионално писане.

се в Дирекцията на железните пътища, за която пише в писмата си понастоящем и тъй ми каза, че се носела в гр. Мелен, където живее от гр. Копрушница.

В Дирекцията на железните пътища, Балкан, за която пише в писмата си понастоящем и от нея казва, че се казва Губцова Клея Радонова от Кривопаланкско.

В Дирекцията на железните пътища, Мелен, Меленска ул., за която пише в писмата си понастоящем и от нея казва, че се казва Мирко Симеонов Пестков от гр. Ясена Велика - Меленска. В Дирекцията на железните пътища, Мелен, Меленска ул.

Като лична и лична на разпит и
 от него излязва, че се е връщал в
 днешния Бургас от с. мана Вайбър-бурган
 Сумата от него е саморъчно: Н. В. Гешев

Приложение:

- 1/ Арестантска преписка № 15216.
- 2/ Досие с протоколите за обиск.
- 3/ Опис на материалите, поставени в пакети, упоменати в протоколите за обиск.
- 4/ Сумата 11 600 (единадесет хиляди шестотин) лева по протокола за обиск на Лазар Божинов Димитров.

НАЧАЛНИК Д.СИГУРНОСТ: Н.Гешев
НАЧАЛНИК ОТДЕЛЕНИЕ "А": Л.Димитров

От тази преписка можем да заключим, че разпитите на Вапцаров са приключили около 23-24.III., най-късно – 25.III.

Между 2 и 8-10 април на Вапцаров му е станало ясно всичко или почти всичко. Допускам, че вече не е имал никаква надежда за спасение. Яснотата е дотам, че не е имал и никакви угризения, а те са го смазвали по време на разпита – саморъчните признания.

Малко преди 10.IV. или след 10.IV. трябва да са написани "Борбата е безмилостно жестока..." и "Прощално".

През април – по всяка вероятност края му – Вапцаров прави и последните си саморъчни показания.

Да допускам, че са направени в края на април – 26,27,28 – основанията ми са, че в тях "показва" кой е Стареца и кой Васил, и то след като ги е видял.

Стареца (Ант.Иванов) е задържан на 26.IV., Васил (Цв.Радойнов) на 24.IV.

А самото дознание е следното:

Препис:

Именувам се: НИКОЛА ИВАНОВ ВАПЦАРОВ, роден на 24.XI.1909 година в гр.Банско, жив.ул. "Ангел Кънчев" № 37, българин, изт.пра-

вославен, женен, неосъждан, машинен техник, допълнително показвам:

Чѐ в Дирекция на полицията видях "Стареца", за когото пиша в първите си показания, и той ми каза, че се именува Антон Иванов Козинаров от гр.Копривница.

В Дирекция на полицията видях "Васил", за когото пиша в първите си показания, и от него научих, че се казва Цвятко Колев Радойнов от с.Крън, Казанлъшко.

В Дирекция на полицията видях лицето Ихтиманеца, за когото пиша в първите си показания, и от него научих, че се казва Мирко Станков Петков от с.Долна Василица, Ихтиманско.

В Дирекция на полицията видях лицето "Щерю", за когото пиша в първите си показания, и от него научих, че се казва Иван Николов Щерев от с.Индже войвода, Бургаско.

Горното написах саморъчно: п. Н.Вапцаров.

Нямало е какво повече да губи Вапцаров.

Нито да очаква.

Чакал го е съдът.

Но с какво може да го изненада той, след като се е осъдил сам?

И все пак, докато диша, човек се надява.

Надявал се е с по-малко от половин душа и Вапцаров – инак би ли посочил неколцината си свидетели?

Но това вече е надеждата на отчаянието, може да я осъществи единствено чудото.

Чудеса – уви – не стават.

Или ако стават – не са за ония, които се нуждаят от тях.

Щом няма чудеса – трябва да приемеш участта си.

И тя е като съдбата.

Но ако имаш смелост да я предизвикаш, ще имаш ли смелост да я понесеш?!

20-21.XII.1992 г.

Край на книга първа